

Theognis van Megara

Luister naar mij

Elegieën over leven en liefde

vertaald en toegelicht door
Hugo Koning

Damon

MONOBIBLOS

deel 4

Luister naar mij

Theognis van Megara

Elegieën over leven en liefde

Vertaald en toegelicht door Hugo Koning

Monobiblos staat onder redactie van Vincent Hunink

Isbn 978 94 6340 120 3

NUR 308, 730

Trefwoord: Grieks, literatuur, poëzie, filosofie

Copyright © 2017, DAMON, Eindhoven

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zicht tot de uitgever te wenden.

Realisatie: Uitgeverij DAMON

Inhoud

Luisteren naar Theognis	7
Boek 1	21
Boek 2	111
Aantekeningen	123
Tabel van (bijna-)identieke verzen	130
Over de vertaler	133

Luisteren naar Theognis

Wie de term elegie hoort denkt meestal aan klaagzangen, treurliederen en grafinscripties. Aan plechtige en sombere gedichten die stilstaan bij de onomkeerbaarheid van de dood, het verlies van dierbaren en de kortheid van het bestaan. Maar voor de gedichten in dit boek gaat dat maar in beperkte mate op. Naast bespiegelingen over het snelle voorbijgaan van de jeugd en de teloorgang van vriendschap vinden we ook allerlei levenswijsheden, waaronder het steeds weer terugkerende advies om toch vooral te genieten van het aardse bestaan. Soms cynisch en hard, dan weer vreugdevol en ontspannen: de elegieën van Theognis weerspiegelen het hele leven.

De dichter(s)

De poëzie in deze bundel staat op naam van Theognis van Megara. Maar over die Theognis is bijzonder weinig bekend. Antieke bronnen zijn schaars en niet altijd eenduidig, hoewel ze het erover eens lijken te zijn dat de dichter een aristocratische inwoner van Megara was, die rond 550 v.Chr. actief geweest moet zijn. Verder is er nauwelijks iets met zekerheid over hem te zeggen; het is niet eens duidelijk uit welk Megara hij precies afkomstig was. Het 'echte' Megara op twintig kilometer ten oosten van Korinthe? Of haar kolonie Megara Hyblaia op Sicilië? Zeker is in ieder geval wel dat de gedichten op naam van Theognis nooit door

één man geschreven kunnen zijn. Externe verwijzingen naar contemporaine gebeurtenissen liggen namelijk meer dan anderhalve eeuw uiteen: er zijn verzen die rond 640 zijn gecomponeerd, maar ook verzen die niet eerder kunnen zijn dan 480.

Geleerden hebben zich de afgelopen twee eeuwen fanatiek bezig gehouden met de vraag welke gedichten dan daadwerkelijk door de historische Theognis geschreven zijn, en welke behoren tot de restgroep van de verzameling, de zogenaamde *Theognidea*, ‘Theognisachtige gedichten’. De totale collectie van gedichten, die in deze uitgave allemaal zijn vertaald, is overduidelijk een compilatie, die in haar huidige vorm waarschijnlijk teruggaat tot ongeveer 900 na Chr. Hoe is die compilatie ontstaan? Wie is de compiler? Wat is zijn (of haar) werkwijze geweest? Hoe zijn de gedichten geordend? Hoe omvangrijk is het oorspronkelijke werk van Theognis geweest? Wie zijn de auteurs van de ‘valse’ gedichten, en hoe zijn die gedichten in het corpus terechtgekomen? Het is allemaal onduidelijk en omstreden. Al tweehonderd jaar is men op zoek naar de ware Theognis.

Het lijkt erop dat de dichter de complexe overleveringsgeschiedenis van zijn eigen werk heeft gevoeld. In een van de eerste gedichten zegt hij in ieder geval dat hij een ‘zegel’ op zijn verzen heeft gedrukt, waardoor niemand een vers kan stelen of iets inferieus aan de verzameling kan toevoegen. Iedereen kan daardoor de *real deal* herkennen:

‘Dit zijn de verzen van
Theognis, inwoner van Megara.
Hij is beroemd bij alle mensen.’

Veel geleerden hebben in dit zegel van Theognis een handvat gezien om het auteurschap van zijn verzen te bepalen. Er is in de *Theognis-Forschung* dan ook over niets meer geschreven dan over deze passage. De kwestie werd niet zelden tamelijk naïef benaderd. Zo schreef Hudson-Williams in 1910 bijvoorbeeld dat de aanwezigheid van de adressaat Kurnos garant staat voor de authenticiteit. De naam zou dan als een zegel gelden; alsof *copy-cats* zoiets niet eenvoudig konden imiteren! Tegenwoordig denkt men dat het zegel niet zozeer een waarborg is van auteurschap en authenticiteit (belangrijke concepten in onze moderne westerse cultuur, maar minder relevant voor de archaïsche periode), maar meer bedoeld is om verzen tot een *tekst* te maken, ze vast te leggen, te codificeren. Het zegel duidt op een samenhangende collectie verzen, die bijeen worden gehouden door een homogene, eenduidige ideologie. Als je daar iets uit weghaalt of op een andere manier mee rommelt, valt het meteen op.

Het zoeken naar de 'ware' Theognis lijkt sowieso een tamelijk vruchteloze onderneming voor de archaïsche periode van Griekenland (ca. 700-500 v.Chr.). Dat was een tijd waarin het schrift nog betrekkelijk nieuw was en veel gedichten in orale vorm bestonden. Het heeft daarom ook weinig zin om bij wijze van bronnenonderzoek gelijklopende passages bij andere dichters op te voeren. Wie heeft iets van wie overgenomen en wanneer? Dat zijn voor deze periode geen vragen die veel opleveren. In de opkomende steden van het archaïsche Griekenland werd driftig gedicht over vergelijkbare thema's, en dat leidt tot overlap, zonder dat meteen van letterlijk overnemen sprake is. Evenzo lijkt het weinig zinvol om de zo politiek ge-

Theognis van Megara

Boek I

1-4

O heerser, zoon van Leto, kind van Zeus,*
ik zal u nooit vergeten in mijn lied,
niet bij de start en ook niet aan het eind.
Nee, altijd zal ik u bezingen, eerst
en laatst en tussendoor – maar geef me dan
uw aandacht en verleen succes aan mij.

5-10

Apollo de heerser, eens schonk Leto u
als allermooiste god het levenslicht,
haar slanke armen om een dadelpalm
geklemd, nabij het cirkelvormig meer.
En toen liep heel het eindeloze eiland
Delos vol met geur van ambrozijn,
de aarde straalde met een levensgrote
lach, de diepe oceaan verheugde
zich met wit-getinte golvenstroom.

11-14

O Artemis de dierendoder, kind van Zeus,
die Agamemnon ooit een tempel schonk,*
toen hij op snelle schepen Troje zocht –
ik bid u, luister toch en houd me weg
van de demonen van de dood.* Voor u
een kleine gunst, voor mij een grote zaak.

19-38

Op deze verzen moet voor mij, als dichter
van raffinement, een zegel rusten,
Kurnos; zo komt diefstal aan het licht.
Geen enkel mens zal voor iets slechters gaan
als kwaliteit voorhanden is, en dus
zegt iedereen: 'Dit zijn de verzen van
Theognis, inwoner van Megara.
Hij is beroemd bij alle mensen.' Ondanks
dat val ik nog niet bij alle burgers
in de smaak. Toch is dat niet zo gek,
mijn Polypaides – want zelfs Zeus doet lang niet
iedereen plezier, of hij nu regen
stuurt of niet. Ik ben jou goed gezind
en deel met jou adviezen die ik zelf
als kind nog, Kurnos, leerde van de adel.
Wees verstandig, en ga niet op zoek
naar glamour, status en vermogen door
oneervol, onrechtvaardig handelen.
Zo zit het, knoop het in je oren: ga niet
om met lage mensen, zorg er liever
voor dat jij steeds bij de adel blijft.
Met hen moet je de beker en de maaltijd
delen, bij hen zitten, een plezier
doen aan degenen met de ware macht.
Van adel leer je adellijke dingen,
maar ga jij met paupers om, dan raakt
het beetje goed verstand van nu nog zoek.
Begrijp dat goed en sluit je bij de adel
aan – en later zul je zeggen dat
ik vrienden goede raad te bieden heb.

39-52

De stad van ons is zwanger, Kurnos, en ik vrees dat zij een man zal baren die ons straffen gaat voor kwade overmoed.

De burgers hier zijn nog verstandig, maar hun leiders zijn geheel veranderd, ja, zijn afgegleden naar moreel bankroet.

24 Een stad is nimmer nog kapot gemaakt door adel, Kurnos, maar wanneer de paupers er plezier in hebben los te gaan, verpesten zij het volk en spreken kwade mensen vrij, alleen uit honger naar de heerschappij en zuiver winstbejag. Je hoeft niet te verwachten dat zo'n stad nog lang de status quo bewaart, hoewel ze vooralsnog in diepe rust verkeert. Wanneer de lui van laag allooi daar zin in krijgen, volgt op winst die zij verlangen rampspoed voor de hele maatschappij. Want hieruit volgen burgeroorlog, moord op stamgenoten, tirannie – ik hoop dat deze stad daar nooit plezier in schept.

53-68

Nog steeds is deze stad een stad, maar toch –
het volk is anders, Kurnos: mensen die
ooit wetten noch manieren kenden, en
in plaats daarvan met geitenhuiden om
hun bast rondliepen, mensen die voorheen
als herten woonden, buiten deze stad.
En nu zijn zij dus edel, Polypaides,
en de edelen van vroeger zijn
nu laag. Voor wie is dit nog aan te zien?
Hun eigen groep bedriegen ze met hoon
en spot, en geen van hen weet onderscheid
te maken tussen hoog en laag niveau.
Met niemand, Polypaides, uit de groep
van zulke burgers mag je boezemvrienden
worden, zelfs niet in de hoogste nood.
Gebruik je woorden om bij iedereen
de schijn van vriendschap op te wekken, maar
je mag met niemand ook maar iets belangrijks
delen, anders zul je kennismaken
met hun kleine ziel, en inzien dat
geen enkel werk van hen betrouwbaar is.
Ze houden liever van bedrog en listen,
achterbaks gedrag, zoals je kunt
verwachten van zo'n reddeloze groep.

Monobiblos

Monobiblos ('enkel boek', of 'boek over één thema') is een reeks uitgaven van uitgeverij Damon, met Griekse en Romeinse poëzie. Elk deel vormt een bundel zoals die ook in de oudheid is uitgebracht of biedt een afgeronde eenheid uit een groter werk. Op deze manier krijgen lezers van nu een nieuwe toegang tot antieke gedichten.

Monobiblos staat onder redactie van Vincent Hunink.

1: Martialis, *De waanzin van Rome*, epigrammen
boek 1

Vertaald door Vincent Hunink en ingeleid door
Diederik Burgersdijk.

2: *Alles is Eros*, Hellenistische poëzie over liefde en
leven en het idyllisch landschap

Samengesteld en vertaald door Mieke de Vos en
ingeleid door Floris Overduin.

3: Synesios van Kyrene, *Dans die het heelal omkranst*,
Negen hymnen aan de Ene

Vertaald en toegelicht door Piet Gerbrandy.

4: Theognis van Megara, *Luister naar mij*, Elegieën
over leven en liefde

Vertaald en toegelicht door Hugo Koning.